

БОЖИЕТО БИТИЕ И ЧОВЕКА

В своя стремеж да познае Бога човекът е следвал не само пътя на утвърждаването това „какво Бог е“, но и пътя на отрицанието – „какво Бог не е“. Бог превъзхожда всичко съществуващо, затова човекът се е стремил да проникне в тайната на Божието битие, като отхвърлял всяка ограниченост по отношение на това, което се отнасяло до Бога. **„(Бог) е по-високо от всичко съществуващо, по-високо дори от самото битие“**, казва св. Иоан Дамаскин.

Всичко съществуващо е получило своето битие от Бога, има начало във времето, ограничено е в пространството и подлежи на изменение. Следователно за Твореца на всичко тези качества са неприложими, тъкмо напротив – Той е самобитен (т.е. по битие не е зависим от никого и от нищо), вечен (съществуването му няма начало във времето), всъдесъщ (не е ограничен от пространството), прост е (т.е. несложен, не се състои от множество различни неща), също така е неизмерим, неограничен, безкраен, безначален, неизменен, непостижим и т.н. Всички изброени свойства на Бога не разкриват Неговата Същност, не дават някакво положително знание, но показват, че Бог стои над всички възможни ограничения и се различава съществено от творението. Потвърждение затова, че Бог притежава абсолютно битие откриваме на много места в Свещеното Писание.

Бог е **самобитен** – **„Преди Мене нямаше бог, и подир Мене не ще има“** (Ис. 43:10). **„Аз съм вечно Съществуващият“** (Изх. 3:14) – т.е. Аз съм Този, Който съществува в истинския смисъл на думата, а св. Григорий Богослов пояснява – **„Той съсредоточава в Самия Себе Си всецялото битие, което не е започвало и не ще се прекрати“** (Слово 38, на Богоявление). Бог нарича Себе Си и „живот“ (Иоан. 11:25), но този живот, който е в дълбините на Божествената същност, е непостижим за нас.

Бог е **неизменяем** – в противоположност на всичко съществуващо, което се движи и променя. Всяко изменение е белег на несъвършенство, затова Бог казва за Себе Си – **„Аз съм Господ, Аз се не изменям“** (Мал. 3:6). Немислимо е да предполагаме у Бога някакъв процес на развитие и усъвършенстване. **„Божеството не подлежи на превратности и изменения, тъй като няма нищо такова, което би било по-**

добро от Него и в което Той би могъл да се превърне”, казва св. Григорий Нисийски. Нищо от съществуващото няма власт над Бога, нито може да Му въздейства или да го принуди да премине от едно състояние в друго. Свещеното Писание ясно разграничава изменчивостта на човека от неизменяемостта на Бога – **„Бог не е човек, та да лъже, нито е син човешки, та да се отмята** (т.е. изменя)” (Числ. 23:19). На друго място се казва също: **„В начало Ти (Господи) си основал земята, и небесата са дело на Твоите ръце, те ще загинат, а Ти ще пребъдеш; всички те като дреха ще овехтеят, и като наметало Ти ще ги промениш, - и ще се изменят; но Ти си все Същият, и Твоите години няма да се свършат”** (Пс. 101:26-28). И все пак, въпреки Своята неизменяемост, Бог не е застинал Абсолют. Той е Самият Живот и за Него са абсолютно неприложими нашите понятия за „покой” и „движение”. Той постоянно изхожда в света Своите енергии, но въпреки това остава неподвижен, защото енергиите Му са вечно сияние на Неговата същност и не са обусловени от съществуването на света. **„Ако Му приписваме движение, искаме да кажем, че Той поражда в тварните същества любов, която ги заставя да се стремят към Него”,** казва св. Максим Исповедник.

Бог е остава неизменяем и при вечното раждане на Сина Божий и от вечното изхождане на Дух Светий от недрата Му – тези процеси са вечни и нескончаеми, затова и с нищо не нарушават неизменяемостта на Божеството.

Сътворяването на света също не е свързано с никакви промени във волята или природата (същността) на Бога. То е свързано в съответствие с Неговия предвечен замисъл, а по природата си няма нищо общо с Божията природа (същност).

На много места в Писанието се говори за Бога, че Той изпитва „гняв”, че се „разкайва”, че променя гнева си в милост и не изпълнява това, което е обещал първоначално. Тези и други подобни изрази в Писанието не трябва да бъдат разбирани буквално. Не трябва да забравяме, че Свещеното Писание е писано за човека и в много случаи отразява случващото се от човешка гледна точка. Човек е в състояние да възприема едно и също Божие действие различно, изменяйки самия себе си към добро или зло. По този повод св. Исидор Пелусиот казва следното: **„Божествената... десница е неизменяема и винаги също така могъща, като не допуска нито промяна към по-добро (защото тя е най-високата добродетел), нито изменение към по-лошо (защото това е невъзможно за нея), тя преобразява и изменя онези, които имат нужда да се подобрят”**.

Бог е **вечен** – Той стои над времето и пространството, чужд е на ограничеността и изменчивостта на всичко тварно. Дори най-съвършените творения – ангелите и човека, които са сътворени безсмъртни, все пак са ограничени във времето и имат начало на своето битие. Ангелите и душите на хората само условно могат да бъдат наречени „вечни“, защото тяхното безсмъртие е възможно единствено по благата Божия воля. Вечността, в нейния истински смисъл, е притежание единствено на достойната за поклонение и царствена Троица, битието на Която няма начало, нито край, и всякога е едно и също (св. Исидор Пелусиот). Свещеното Писание ни разкрива Бог както като Творец на вселената във времето, така и като съществуващ преди всичко съществуващо – както е съзерцаван в пролога към Евангелието по св. ев. Иоан Богослов. Той нарича Себе Си **„Алфа и Омега, начало и край“** (Откр. 22:13). За Него са еднакво открити и реални – миналото, и настоящето, и бъдещето. Човек трудно може да схване тази вечност, затова тя често бива противопоставяна на времето във вселената: **„пред Твоите очи хиляда години са като вчерашния ден, който е преминал“** (Пс. 89:5), както и с броя дните на човешкия живот – **„дните ми са като преклонна сянка... А Ти, Господи, вечно пребъдваш“** (Пс. 101:12,13).

Бог е **вездесъщ** – т.е. присъстващ навсякъде. Това Божие качество сякаш е още по-трудно разбираемо за човека от Неговата вечност. Как Бог присъства навсякъде? Св. Иоан Дамаскин обяснява това така: **„Всичко е отдалечено от Бога, но не по място, а по природа (т.е. по същност)“**. Бог присъства навсякъде – и в духовния и в материалния свят. **„Не изпълням ли Аз небе и земя? – казва Господ“** (Иер. 23:24). **„Небето е Мой престол, а земята – подножие на нозете Ми; де тогава ще съградите дом за Мене, и де е мястото на Моя покой?“** (Ис. 66:1). Бог присъства еднакво във всеки атом на този свят, в рая и ада, в душите на праведните и грешните, макар и да бива възприеман различно от едните и другите. Със Своя Промисъл Бог присъства и действа навсякъде, но благодатта Му се възприема само от достойните. Бог по Своята Същност е „отдалечен от всичко“, но Той пребъдва във всичко чрез Своите енергии, които са неотделими, но отличими от Неговата същност. Божието лице, за което се говори толкова често в Свещеното Писание, това са Божествените сили (енергии), обърнати към творението и най-вече към човека. Божието лице – това е **„действителният и жив Взор на Самия Бог, чрез който Той изволява и животвори, поддържа и запазва всичко – Взорът на всемогъщата Сила и серъхизобилната Любов“** пише прот. Г. Флоровски в своя труд „Твар и тварность“.

Бог е **безтелесен**, Дух (Иоан. 4:24) - лишен е от всяка телесност, форма и пространственост, но въпреки това, заради целите на Домостроителството, Бог може да се явява на човека в различни пространствени образи, както се вижда на много места в Свещеното Писание на Стария Завет. Той се откривал на човека в различни образи, приспособявайки се към способността му за възприемане.

В свещените текстове, особено тези от Стария Завет, срещаме не малко места, в които на Бог сякаш се приписва нещо присъщо на човека – телесни членове (очи, уши, ръце, нозе, сърце), някои чисто човешки чувства, състояния или способности (радост, гняв, скръб, сън, ходене). Този прием на приписване човешки членове, чувства и сили на Бога се нарича **антропоморфизъм** (от гр. „антропос” – човек и „морфи” – форма). Св. отци учат, че тези антропоморфизми трябва да бъдат разбирани не буквално, че те са само средство, за да се разкриват и разбират Божествените свойства и действия спрямо света и човека. Така например под Божи „очи” и „зрение” трябва да разбираме Божиата всевиждаща сила и знание, под „уши” и „слух” – Неговото благоволение към света и човека, готовността Му да чува нашите молитви и да приема нашите просби. Божието „говорене” и „глас” разкриват Неговата воля, „ръцете” Му – Неговите действия в света и т.н. Св. Василий Велики напомня, че често срещаните изрази в Свещ. Писание – „Бог каза” или „Бе слово Божие към мене” не трябва да бъдат разбирани буквално. Бог е безтелесен и съобщава Своите откровения без да се нуждае от човешки думи. Според св. отци Бог е съобщавал откровенията непосредствено дейвайки върху ума на пророците, влагайки там мислите, които те трябвало да възвестят на човеците. С антропоморфизмът не трябва да се злоупотребява – той е само помощно средство, чрез което човек възприема божествените неща. Затова и в Последованието на Неделя Православна се казва категорично: **„На тези, които казват, че Бог не е Дух, а плът – анатема”**.

По „Догматическо богословие” Архим. Алипий и архим. Поликарп, Изд. Манастир „Св. вмчк Георги Зограф, 2003